

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

IV. 1917.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1917.

Penningen van Amboina.

In het tweede deel van FRANÇOIS VALENTIJN'S «*Oud en Nieuw Oost-Indien*», «*Beschrijving van Amboina*», Dordrecht-Amsterdam 1724, zijn op plaat L—LII eenige penningen afgebeeld, die op Amboina betrekking hebben. Daar dit kostbare werk wel niet in het bezit van de meeste verzamelaars van munten en penningen zal zijn, meen ik dat eene beschrijving en afbeelding dezer penningen in dit Jaarboek haar nut kan hebben.

De eerste onder n°. LI bij VALENTIJN afgebeelde penning is een gouden penning, vereerd aan de negen orangkaja's (hoofden), die den landvoogd SPEELMAN in 1667 op zijn tocht naar Macassar vergezelden.

Op de voorzijde: negen coracora's te midden van de zee, geplaatst in twee rijen, vijf op de eerste en vier op de tweede rij. Daarboven een smalle strook kust met eenige woningen en palmboomen. Omschrift: TROUW * VAN * AMBOINA *

Op de keerzijde: De Nederlandsche leeuw met de zeven pijlen in den linker- en het zwaard in den rechter klauw. Omschrift: EENDRACHT * MAAKT * MACHT *

De penning is gegraveerd en voorzien van een gekartelden rand, waaraan oog en ring. Goud. 50 mM.

DIRKS, *Penningkundig Repertorium*. n°. 1473. VAN COEVORDEN ¹⁾ n°. 16. Plaat I. 1.

Nadat de landvoogd van Amboina, PIETER MARVILLE, den 10^{den} April 1667 gestorven was, kwam in Mei van hetzelfde jaar de heer CORNELIS SPEELMAN, Extraordinaris Raad te Amboina als «Superintendent en Commissaris der drie Oostersche Landvoogdijen, Zeevoogd en Veldoverste van 's Compagnies Krijgsmacht in de Oostersche gewesten».

Op zijn tocht naar Macassar in 1667, nam hij negen coracora's met hare Orangkaja's (hoofden) mede, en verleende aan iederen Orangkaja een gouden penning. Een coracora ²⁾ is een groot overdekt vaartuig, dat 80, 100 of meer voeten lang en 12, 14 of meer voeten wijd is en van een groot middenvertrek, of somtijds van twee of drie fraaie kamertjes voorzien is. Bij stille zee zijn zij zeer geschikt om er mede te varen en bij gunstigen wind kan men er ook mede zeilen. Doch bij zware zee en tegenwind, ploffen zij maar in het water zonder vooruit te komen en arbeiden veeltijds zich zelve in stukken. Op een dergelijk vaartuig zijn gewoonlijk, indien het 2 gnadjo's (roeibanken) heeft, vijftig, 3 gnadjo's, 60, 70 en meer en 4 gnadjo's 80 à 90 scheppers, die niet alleen beneden in het vaartuig, maar ook op 2, 3, 4 en meer roeibanken aan weerszijden

¹⁾ J. S. VAN COEVORDEN. *Chronologische lijst van Gedenkpenningen betrekking hebbende op de voormalige en tegenwoordige bezittingen der Nederlanders beoosten de Kaap de Goede Hoop*. Batavia 1863.

²⁾ Coracora = waterschildpad, aldus genaamd, daar het gewoonlijk zeer traag vooruitkomt.

verdeeld worden. Op deze groote vaartuigen werden ook veel geweren en bassen medegenomen om daarvan in tijden van oorlog tegen de vijanden of wel tegen roovers, die de kusten onveilig maakten, gebruik te maken. Teneinde de zee van deze roovers te zuiveren en ook om sommige zaken op 'Ceram en elders te vereffenen, waren de landvoogden van oudsher gewoon, elk jaar in den stillen tijd, in de maand October, met een geheele vloot van coracora's Ceram rond te scheppen, welke tocht 5 à 6 weken duurde. Deze vloot, bij de Amboineezen «de Hongi» genaamd, bestond somtijds uit 50, 60 of 70 coracora's, waarop een menigte koningen en andere hoofden, die onder bevel van een zeevoogd en een voorzeiler stonden. Zij plachten in oude tijden, achter elkander, volgens ieders rang te scheppen, doch de heer COYETT heeft ze in 1702 in drie smaldeelen verdeeld, waarvan het eerste onder den zeevoogd, het tweede onder den onderzeevoogd, en het derde onder den schout-bij-nacht werd gesteld. Bij al deze hoofden werd een Fiscaal van de vloot gesteld, teneinde deze coracora's en esquaders, ieder op haar rang te houden en om degenen, die tegen het Placcaat van den hongi-tocht zondigden, gerechtelijk aan te spreken en de boeten, daarvoor gesteld, in te vorderen.

De volgende penning, VALENTIJN n^o. LIIC, is een gedachtenispenning op het overlijden van Jonker JAN CONSTANTIJN COYETT, een zoon van den hiervoren genoemden landvoogd COYETT, die, zooals wij reeds zagen, de coracoravloot in drie smaldeelen opstelde en daarmede in 1702 een hongi-tocht om Ceram maakte.

De voorzijde van dezen ovalen penning vertoont een lijnwaad waarvan de beide bovenhoeken aan twee

brandende fakkels zijn vastgeknoopt en waartusschen de dood halverwege te voorschijn komt. Aan beide zijden van het doek een gestyleerd acanthusblad. Op het lijnwaad het volgend opschrift in 13 regels:

Ter Gedagtenisse — van den Ed. Jongeling — Jonkr.
IAN CONSTANTYN — COYETT — Sweeds Edelman —
Geboren tot Nassau op 't — Eyland Banda — A° 1693
den 27 Juny — Overleden in Amboina — A° 1705 den
31 Jañ. zijnes — Ouderdoms XI Jaren VIII — Maanden
en — IV Dagen.

Hieronder in een met kwasten en een klein hart versierde cartouche: in Morte-levamen (Verlichting in den dood).

Keerzijde: Een gebeeldhouwde graftombe, waarop de doode ligt uitgestrekt. Een schild, waarop twee zittende engeltjes en in het midden een doodshoofd, bedekt de voorzijde der tombe en draagt in 8 regels het volgende opschrift: Hij die hier na veel — sukkelingen — Zijn sterfelijk deel heeft afgeleit — Geniet nu by de Heme — lingen — Een beter Lot en — Zaligheid.

Boven de tombe zweven twee engelen, die een lint dragen met het opschrift: Te zyn by — god — is 't beste Lot. Een volle bundel zonnestrallen, door wolken brekend, beschijnt het geheel. Als afsluiting een effen rand met gegraveerd omschrift: De ziel wiens Ligt dat Eeuwig Schijnt En vind geen Rust in 't geen verdwynt.
: Zilver 73 × 82 mM. DIRKS. *Repertorium* n°. 2811.
J. S. VAN COEVORDEN. N°. 31. Plaat I. 2.

De vader van dezen jongen doode was BALTHASAR COYETT ¹⁾ geweest landvoogd van Banda, die WILLEM

¹⁾ In het maandschrift *«de Nederlandsche Leeuw»* 1901, pag 65, wordt een zilveren blad beschreven waarop gegraveerd een gekroond wapen-

VAN WYNGAARDEN als 27ste landvoogd van Amboina opvolgde en 20 April 1701 met het schip «Aardenhout» te Amboina aankwam. BALTHASAR was de zoon van den heer COVETT, die tot 1662 landvoogd van Tajouan of Formosa geweest was. Toen hij landvoogd van Amboina werd, schrijft VALENTIJN, was hij omstreeks 50 jaren oud, «redelijk lang en lijvig na mate». Tijdens zijn bestuur werden verscheidene woningen in 't Casteel en vooral het huis van den landvoogd vernieuwd en het oude «Siekenhuys» werd tot stadhuis veranderd, zooals een opschrift ter rechterzijde van de poort aanduidde:

«Singulari Celeberrimi hujus Provinciae
Moderatoris, ARNOLDI DE VLAMING,
Prudentia & sagacitate afflictorum solatio
Aliisve negotiis his aedibus primum extructis,
Ac dein haud minori clarissimi Gubernatoris
ROBERTI DE VICQ industria multum exauctis & decoratis
Tandem vir Nobilis, BALTHAZAR-COJETT,
Amboinae moderator praesens hasce Curiales
Restituit, ac perfecit A^o. Nativitatis CHRISTI
M. D. CC. II.

hetwelk VALENTIJN aldus vertaalde:

«Als Ambon's Land's-bestier Heer VLAMING
toevertrouwt
En aanbevoelen wierd, so ben ik eerst gebouwt,

---

schild. Van de vier velden hebben er 2 een leeuwenkop en 2 een halve maan, terwijl op het kruispunt van de deellijnen in een ovaalvorm is geplaatst een gevleugelde kroon. Het schild omgeven door fraai gegraveerd bloemwerk. Aan den onderkant gegraveerd: Ter Gedagtenis van BALTHASAR GOVETT, Oud-gouverneur en Directeur der Provintien Amboyna en Banda, geboren den 6 October 1652 en overleden den 19 September 1725, oud 73 jaren min 17 Dagen, daarachter een doodshoofd.

Gelijk ook, in de tijd van Heer DE VICQ's beleyd,
 Ik zeer verbeterd ben, en groot'lijks uitgebreyd.
 Maar die my heeft voltoyd, en alles bygezet,
 Is Ambon's Gouverneur, Heer BALTHAZAR COJETT.

Over de verandering, die hij omtrent de coracora-vloot gemaakt heeft, hebben wij hierboven reeds een en ander medegedeeld. Ook werd onder zijn bestuur toegestaan oliën uit de sereé en cajoe poeteh bladeren te trekken, doch zulks verboden uit andere gewassen, schorsen, wortelen enz. en vooral niet uit de koelitalawan, massoy of andere gewassen, die eenigszins op specerijen gelijken. Verder zorgde hij er voor, dat de nagelooft, die in de twee laatste jaren zeer groot geweest was, verminderde en beval in 1704 eene nieuwe behandeling van de nagelen; deze moesten in 't water gedompeld en dan bij het vuur gedroogd worden. In datzelfde jaar stelde de landvoogd zijn zoon FREDERIK JULIUS COJETT tot Secretaris van den Landraad aan, hetwelk echter H. Ed. H. afkeurden en den heer SCHULERUS benoemden, doch COJETT stoorde zich daaraan niet en benoemde zijn zoon tot Secretaris van den Raad van Justitie, terwijl hij aan CAROLUS SCHULERUS wel den titel van 't andere ambt gaf, doch het zijn zoon daarbij liet waarnemen en ook de voordeelen er van tot zijn vertrek toe deed genieten, waarom H. Ed. H. dien zoon uitdrukkelijk mede ontboden, toen zijn vader naar Batavia vertrok. In Mei 1706 vertrokken de landvoogd COJETT en zijn zoon per schip «Monster», waarmede zijn opvolger ADRIAAN VAN DER STEL den 17 Januari was aangekomen en hem den 25 Februari als 28ste landvoogd en bestuurder van Amboina, en Extraordinaris Raad van India, had vervangen.

De begrafenispenning van de gemalin van dezen nieuwen gouverneur heeft VALENTIJN als n°. LIIP afgebeeld.

Het is een ovale gouden penning, geheel gegraveerd en omgeven door een kabelrand met oog.

Voorzijde: Het wapen der familie CRANENDONCK: drie vliegende kraanvogels, twee en een, met helm en lambrequins en als helmteeken een kraanvogel met uitgespreide vleugels.

Keerzijde: Opschrift in 11 regels: Ter — Gedagtenisse van — Mevrouw Hillegonda — Cranendonk Gemalinne — van den Ed Hr Adriaan — van der Stel Raad Ext^s — van India en Gouvern^r — in Amboina, Obiit — den 18. Novr. 1708. Oud — 37. Jaren $\frac{2}{m}$. en — 11 Dagen.

Goud. 84 × 59 mM. DIRKS. *Repertorium*. N°. 2903. Plaat II. 3.

VALENTIJN geeft eene uitvoerige beschrijving van de begrafenis, die overeenkomstig de waardigheid van de overledene met alle verschuldigde eer geschiedde.

De volgende penning, VALENTIJN n°. LIIP is de gouden begrafenispenning van den Gouverneur van Amboina Mr. NICOLAS SCHAGHEN, gegraveerd door PHILIP VAN EYCK.

Voorzijde: Fraai gegraveerd wapenschild, waarin een zich tot vliegen verheffende vogel in zilver. Met helm en lambrequins en als helmteeken een vogelkop met langen hals.

Keerzijde: Opschrift in 10 regels: Ter — Gedagtenis van — Den Ed^{te} Heer. M^r. — Nicolaas Schaghen — Raad Ext^{is} van India — Gouverneur in Amboina — Overleden den 7 Julii — 1696. Oudt 52 Jaren — 2 Maanden en — 12 Dagen.

DIRKS *Repertorium* n°. 2448, VAN COEVORDEN n°. 28,

P. A. LEUPE, *Leven van G. E. Rumphius* (Verh. der Kon. Akad. v. Wet. XII. bl. 57) ¹⁾. Plaat II. 4.

Deze ovale penning 39 × 30 mm., omgeven door een kabelrand met oog, komt geheel overeen met den begrafenispenning van Mevrouw HILLEGONDE CRANENDONK en is het niet onwaarschijnlijk dat PHILIP VAN EYCK ook dien penning gegraveerd heeft.

NICOLAS SCHAGHEN, Extraordinaris Raad van India was in Mei 1691 DIRK DE HAAS als 25ste landvoogd en gouverneur van Amboina opgevolgd. VALENTIJN beschrijft hem als «een lang mager Heer, na zijn schatting bij zijn komst 50 jaren oud, fluks en moedig van gang, levendig van gezicht, een Heer van veel verstand, zeer ervaren in de Rechten». Als geheimschrijver werd hij met den heer VAN AMERONGEN in gezantschap naar Denemarken gezonden, werd 6 Mei 1670 «Bewindhebber ter Kamere Amsterdam wegens het Landschap van Utrecht» en is in 1683 als Extraordinaris Raad van India van de Kamer Amsterdam uitgevaren. Hij werd vice-president in den Raad van Justitie te Batavia, in het volgend jaar (1684) landvoogd van Malacca en in 1686 als Directeur naar Bengalen gezonden. Hij bleef daar echter maar kort, tengevolge van oneenigheden met den heer HENDRIK ADRIAAN VAN RHEEDE en keerde naar Batavia terug, van waar hij den 8 Maart

---

¹⁾ Aldaar leest men: Amboina 16 July 1696 P.S. Den bovenstaande gesloten en overgeleverd synde, is het schieyk overval dese Provincie overgekomen dat wij onsen Heer Gouverneur NICOLAAS SCHAGHEN verloren hebben en onder andere veranderingen daardoor veroorzaekt, heeft den voorschreven teyckenaer PHILIP VAN EYCK ook hier moeten blijven en tot het laatste schip wachten om eenige penningen te graveren die onder de dragers zullen uitgedeelt worden.

1691 als landvoogd per schip HENRIK MAURITS te Amboina aankwam.

Onder zijn bestuur werden vele bruggen gebouwd, wegen aangelegd of verbeterd en met boomen beplant. Ook werd zorg gedragen, dat de nagelcultuur niet uitgebreid, veeleer tegengegaan werd, daar de voorraad in Holland veel te groot was. Een nieuw ziekenhuis werd gesticht en een nieuwe vesting op Honimoa gebouwd.

Een van de laatste werken onder zijn bestuur aangevangen was de nieuwe «Maleytsche kerk» begonnen in 1695 en voltooid na zijn dood, in 1697 door den opperkoopman en gezaghebber, den heer CORNELIS STUL. Den 3^{den} Juli 1696 was SCHAGHEN nog in de Raad van Justitie, den 5^{den} Juli nog in de «Maleytsche kerk» geweest, om naar een hem toebehoorend graf te zien, waarvan hij zeide dat de kelder wat grooter moest gemaakt worden, want dat er binnenkort wel een bij komen kon. Dien zelfden avond kreeg hij een toeval en overleed twee dagen later. Hij werd opgevolgd door WILLEM VAN WIJNGAARDEN, Heer van Werkendam en Extraordinaris Raad van India, die 2 April 1697 van Batavia met het schip «de Voetboog» te Amboina aankwam.

De laatste bij VALENTIJN onder n°. LII^A afgebeelde penning is de begrafenispennning van den jongsten zoon van den Gouverneur SCHAGHEN.

Voorzijde: In het midden, het wapenschild: een opvliegende vogel, waarboven een baronnenkroon, en omgeven door een krans van twee lauriertakken, van onderen door een strik verbonden.

Keerzijde: Opschrift in 12 regels: TER — GEDAGTENIS VAN — Gerbrand Schaghen — IONGSTE SOON VAN DE —

H^a. Nicoláes Schaghen — RAEDT VAN INDIA EN —
 GOUVERNEUR IN — Amboina — OVERLEDEN DEN 29 =
 — Jvlii A° 1692. OUDT — ZIINDE 5 = JAREN — 6 =
 MAENDEN, EN — 27 = DAGEN.

Zilver. Geheel gegraveerd. 108 × 83 mM. 75 gr.
 DIRKS *Repertorium*. n°. 2286. VAN COEVORDEN n°. 24.
 Verzameling J. SCHULMAN. Plaat III. 5.

Uit den aard der zaak valt er van den zoo jong overleden GERBRANT SCHAGHEN weinig mede te deelen. Hij was de zoon van NICOLAAS SCHAGHEN, Raad van India en Gouverneur in Amboina, die in Mei 1691 DIRK DE HAAS als Gouverneur was opgevolgd. Nauwelijks een jaar te Amboina zijnde, trof hem reeds de gevoelige slag, zijn jongsten zoon te moeten verliezen.

GERBRANT en zijn broeder JAN PAUL hadden den 29 October 1691 te Amboina den eersten steen gelegd van het «hoog steenen Wagt-huys van de Mistise-Borgery, ook wel Groene Geusen genaamd», hetwelk door een milde gift van twee hunner Capiteynen JAN HANSZEN DJI, JAN TSJONG, den luitenant CORNELIS IDES, den Vaandrig THOMAS THEUNISZEN, den Borger-Capitein der Hollanders HANS GRØ en den Secretaris van de Landraad ALEXANDER LATIL in 't jaar 1691 gebouwd werd.

Van de hierboven beschreven penningen is slechts laatst vermeld stuk nog in originali bekend, misschien schuilen de andere penningen nog wel hier of daar, maar het mocht mij, ondanks alle moeite, niet gelukken ze op te sporen.

De volgende aantekeningen, die op het muntwezen in Amboina betrekking hebben, vond ik in VALENTIJN medegedeeld:

In een officieele Prijs-courant van Amboina in 't jaar 1667 komt voor: «Macassaarse Goude Maasen» à $\frac{1}{2}$ Ryxd. ieder en meer zoo ze het gelden mogèn.

«De soorten geld in Amboina gangbaar, waren Sesthalven (tot 6 stuivers ieder), dubbeltjes, ducats (tot 13 schellingen ieder), ryxdaalders, ropyen (tot 28 of 30 stuivers) en in oude tijden ook wel goude Coebangs (van 24 gl. of 10 Ryxd. ieder), Itsebotjes (tot $2\frac{1}{2}$ Ryxd. ieder), doch die zijn sedert 31 October 1690 naar Batavia ontboden, gelijk men ook den 14 Febr. 1692 met zekere getsjapte of gestempelde ducats deed, die men sedert mede niet gezien heeft». ¹⁾

«De Amboinsche handelaren, die naar Macassar, Bali en Java vaarden, konden aldaar met geen ander geld dan met Spaansche Realen of Kopstukken te regte geraken».

In een A° 1693 te Amboina door den Gouverneur NICOLAAS SCHAGHEN opnieuw afgekondigd Placcaet lezen wij o.a. het volgende:

«Niemand zal eenige specie van Munten vervoeren, op verbeurte van dezelve, en daar en boven 1000 Ryxdaalders voor de eerste reize, en alle zulke verdere straffen, als vereyscht werd, door de Heer JAN OTTENS den 13 Maart 1640».

«Die Geld wil vervoeren, zal eerst 10 ten 100 aan den Ontfanger betalen, op verbeurte van 't te achterhalene Contant, en 1000 Ryxd. bovendien — door den Heer JAN OTTENS den 30 Maart 1641.

---

¹⁾ Zie over deze gestempelde ducats het artikel van Mej. M. G. A. DE MAN. *Gestempelde Soeratsche Ropyen in het Tijdschrift voor Penningkunde* 1905. p. 286.

«Die eenige Ducatons hooger uitgeeft of tegen minder prijs ontvangt, als tegen 63 stuivers, zal voor ieder van dezelve 25 Ryxd., en die eenig geld uit deze provincie vervoerd, zal die penningen, benevens een boete van 100 Ryxdaalders verbeuren. Uytwydens 't Placcaat door ons op den 2 Mey dezes jaars geëmaneerd.

Amsterdam, April 1917.

ANDRÉ SCHULMAN.